

Tükörcserepek

Kis történetek, amik bárkivel megeshettek annak idején. Az ismeretlen, családjával folyton költöző kis Ziegler-fiúról és környezetéről írta az ország egyik legismertebb írója Gárdonyi Géza. Jól ismerte azt a szászországi származású kovács és lakatos ösöktől, kocsmáros nagyapától származó gyermeket. Mindenki másnál többet tudott róla, hisz gyerekkori önmaga volt. Gárdonyi ugyanis Ziegler Gézaként jött a világra százötven éve, 1863. augusztus 3-án.

Kinek-kinek leginkább a gyerekkora az, ahol szinte észrevétlen silány, zárványos vassá kezd ridegülni, vagy nemes acéllá edződni a jelleme. Szerencsés, akinek emlékezetében sok-sok jelentéktelennek tűnő esemény őrződik meg élete első évtizedéből, mert valamiképp külön-külön, de együtt is mind léleképítő. Gárdonyi Géza „Gyerekkori emlékeim” című írásfüzéréből válogattunk ki néhányat, s adunk közre, így emlékezve rá születése évfordulóján.

Az első büntetés

Nekünk itt két tágas szobánk volt. Ablakaink a déli udvarra nyíltak. Nekem az volt az első gondom, hogy bejártam az udvart és a földszintet. Az emeletre nem volt szabad mennem.

Egy teremben asztalosok gyalultak: részint padlódeszkát gyalultak, részint ablakokat. Ki és bejártak. A ház visszhangzott a kopácsolástól, fűrészről, gyalutól.

Egyszer, ahogy benézek, látom, hogy csak egy asztalos van benn; ez az egy ember komoly és szőrös, és igen el van a munkájába merülve.

Beosontam az ajtón és néztem a munkáját meg a gyalu alól kipöndörödő forgácsot.

A gyalupad sarkán egy kis ceruzavéget pillantottam meg. Az a laposfajta ceruza volt, amelylyel ácsok, asztalosok dolgoznak.

A szemem vágyakozó nézéssel tapadt reá: vajon kell-e még ez az asztalosnak? Elkérhetném tőle, de az apám sokszor mondta, hogy nem szabad kérni soha semmit.

Kis idő múlva a zsebemben volt a ceruza, és ott irkáltam vele az ablak párkányán.

Egyszer csak megszólal az apám a hátam mögött:

- Hol vetted azt a ceruzát?
- Az asztalos bácsinál – feleltem ijedten.
- Kérted?
- Nem kértem.
- Adta?

Erre csak pislogtam.

Akkor apám azt mondta:

– Loptad!

De a hangjától megrendültem.

Ugyanakkor kicsavarta a pipájából a szarát, és így szólt:

– Azonnal viszed vissza!

Sírva és jajgatva futottam a folyosón az asztaloshoz. Apám mindenütt utánam. Az asztalostól bocsánatot kellett kérnem. Az makogott valamit, de az apám mintha nem is hallotta volna.

Ez volt az első kemény lecke, amit kaptam. Eleddig csak azzal büntetett, hogy rám szólt, vagy legfeljebb a zsebkendőjét csavargatta össze veréshez való készületképpen.

Ezen a napon sokat sírtam.

A sarkvas

Egy hét is elmúlt talán, hogy nem voltam a műhelyben, de aztán megint odamentem.

Röstelkedve mentem be, de annyi játéktárgy kínálkozott ottan, hogy nem bírtam ellenállni. A különféle alakú fadarabok, a hosszú forgácsszálak, a szegek, srófok – mindezek izgattak.

Az asztalos rám se nézett, hát csak játszadoztam ottan. A forgács között egy kis fekete sarkvasat találtam. Ez végtelenül megtetszett. Némi habozás után belecsúsztattam a zsebembe.

Lassan és óvatosan kiosontam. A szívem csaknem hallhatóan dobogott.

Az udvarra siettem, s elástam a vasat a kavics közé.

Az udvaron tyúkok kaparásztak. Ez nyugtalanított. Kiástam a vasat, és bevitettem a konyhába. Hamuba rejtettem.

Kis idő múlva ezt a helyet sem találtam biztosnak. A cseléd ráakadhat, elárulhat. Kieszeltem, hogy az almárium alá dugom el.

Es ez volt életemnek az első estéje, amelyen nem bírtam elaludni.

Folyton azon aggódtam, hogy apám megtudja a bűnt, ha másképpen nem, leolvassa az arcomról.

És hátha az asztalos keresi a vasat? Hátha hozzánk jön és azt kérdezi, hogy a fiúcska nem hozott-e el egy ilyen meg ilyen sarkvasat?

És hátha elalszom reggel, és a cseléd korán söpör?

Apám ott írt a szobámban. Szerencsémre még egyszer kiment. Volt időm arra, hogy a vasat áthelyezzem az almárium aljáról az almárium tetejére. Másnap délelőtt visszaloptam a vasat az asztalozhoz.

A költő

Lipótmezőn az apám gyakorta vett könyvet a kölcsönkönyvtárból. (Anyám mondja, hogy egy pincér csinált ott kölcsönkönyvtárt s vele üzletet.)

Egy napon Petőfi költeményei hevertek az asztalunkon. Négy barna kötésű könyv volt az. Egyszer, hogy magam voltam a szobában, unalmamban felnyitottam az egyiket, és olvastam belőle. Egy strófa erősen megragadott – ez:

*„Node a magyarság erős természete,
Bármi nagy hideg volt, megbirkózott vele;
Aztán meg, ha fáztak, hát kapták magokat,
Leszálltak, s hátokra vették a lovokat.”*

Ezt megnevettem.

Belép az apám; kérdezem tőle, hogy hogyan lehetett ez?

– Költői tréfa – felelte az apám. – A költők írnak néha ilyeneket.

– Mi az a költő? – kérdeztem tovább.

Apám felelte:

– A költő, fiam, verseket ír. Az olyan ember, látod, hogy annak a király is köszön.

Eltűnődtem ezen a magyarázaton.

A bugylibicska

Egyszer késes járt nálunk. Apám, ma sem értem hogyan: csupán nézéssel fölismerte, hogy melyik a vas, melyik az acél. Vett is az anyámnak konyhakést, s hogy a bugylibicskák közt is talált egy jó acélra, azt is megvette.

Ettől fogva mindig azzal a nagy fanyelű bicskával evett.

Tavasszal, mikor levedett a fűzfa, elkértem tőle a bicskát, hogy hadd csináljak sípot.

– Itt a bicska – mondotta –, de enélkül haza ne gyere!

A Hótt-patak partján vágtam a vesszőt. A bugylibicska beleesett a vízbe.

A víz akkor körülbelül félméteres volt.

Én ijedten kaptam a vízbe, s kerestem ide-oda tapogatva a víz fenekén.

Már viszi a víz, gondoltam, és cipőstől, ruhástól rohantam a vízbe, ide-oda markolászva, amerre gondoltam, hogy a bicska megyen.

S mentem a vízben, mentem folyton kapdosva, keresgélve. Eljutottam a Kajla-malomig. Itt aztán lemondtam a reményről, hogy a bicskát megtalálom: bementem lucskosan, dideregve a malomba, s egy korpás zsák mellé húzódva álltam mély aggodalomban.

Ezalatt valaki hírül adta nálunk, hogy a patak vizében futok a malom felé. Anyám kétségbeesett. Nosza ahány cselédünk volt, mind utánam rohant. Végre a legényünk talált meg a malomban.

Én aztán sírva mentem vele haza, s előre éreztem, hogy dolga lesz a pálcának.

Apám már a ház előtt várt, de egy rossz szóval se bántott. Anyám azonnal levetkőztetett, és betakart az ágyba.